

90 godina od proboja Solunskog fronta - 1

JESEN KADA JE ZAČETA SLOBODA

Srpska vojska uz pomoć savezničkih armija probila bugarsko-nemački front u Makedoniji i jednom snažnom ofanzivom na sever doprinela bržem završetku Prvog svetskog rata

NAJBRLJANTNIJA RATNA OPERACIJA

Ovih dana, pre 90 godina, južni Balkan se prolamao od topovskih plotuna, slobodarskih podviga i junačke odlučnosti herojske srpske vojske. Doline Vardara i Morave bile su glavna poprišta na kojima su srpski ratnici puna dva meseca lomili gvozdene pukove okupatora i hrlili prema otadžbini. Bila je to jesen 1918. godine kada se pisala istorija, kad je do 1. novembra oslobođena cela Srbija.

Prema analizama vojnih historičara i drugih eksperata za ovu oblast saveznička solunska ofanziva predstavlja najznačajnije razdoblje u trogodišnjoj istoriji Solunskog fronta.

Podaci kažu da je srpska vojska došla na Solunski front sredinom 1916. godine posle povlacenja iz zemlje, oporavka i reorganizacije na Krfu. Njen ponovni izlazak na front i velicanstvene pobjede u bitkama kod Gorniceva, na Kajmakalanu i Crnoj reci u jesen 1916. godine odjeknule su u svetu kao senzacija, budući da su neprijateljske komande u novembru 1915. objavile da je srpska vojska uništena.

Uspesi i naponi srpske vojske u tim bitkama nisu iskorišćeni da se neprijateljske snage u Makedoniji, koje su se, prema priznanju njihovih komandi, nalazile pred katastrofom, potpuno poraze samo zbog toga što britanske i francuske trupe nisu pružile svesrdnu pomoć Srbima. Ofanziva je obustavljena i ceo Solunski front je utonuo u rovovski rat sve do leta 1918. godine.

SRPSKA INICIJATIVA

Posle sloma nemačke prolećne ofanzive na zapadnom frontu i povlacenja Nemaca sa Marne, sredinom jula 1918. godine, saveznici su preoteli strategijsku inicijativu, ali kraj rata je bio još daleko. Vojni eksperti su predviđali da će biti potrebno još najmanje godinu dana teških borbi da se Nemci bace na kolena. Polazeci od takve procene situacije, glavni saveznički komandant, francuski maršal Foš, opredelio se da izvrši niz postupnih operacija ograničenih razmera zarad održavanja operativne inicijative i iznirivanja neprijatelja iznenadnim udarcima. U okviru takvog plana, Foš je zahtevao da se savezničke armije na Solunskom frontu aktiviraju i da izvođenjem lokalnih napada ne dopuste neprijatelju da sa makedonskog fronta prebacuje svoje snage

na zapadni front.

Međutim, srpska Vrhovna komanda založila se da se umesto lokalnih operacija preduzme odlučna ofanziva sa Solunskog fronta na sever, koja bi, ako se dobro pripremi i energično izvede, mogla imati odlučujući značaj za ishod rata u celini, predlažući da srpska vojska ponese glavni teret ofanzive. Situacija za takav poduhvat bila je veoma povoljna. Nemci su veći deo svojih snaga izvukli sa ratišta, a bugarska vojska razvučena na širokom frontu i iznurena dugotrajnim borbama, moralno oslabljena, nije bila u stanju da pruži dugotrajan otpor bez pomoći svojih saveznika koji, potisnuti na drugim ratištima, ne bi mogli brzo i sa dovoljnim snagama da intervenišu.

KAPITULACIJA

Uspes Srba u probu Solunskog fronta u dvomesečnoj ofanzivi odlučno je uticao na skraćivanje Prvog svetskog rata, sa radikalnim poraznim posledicama po neprijateljsku koaliciju. Došlo je do lančane kapitulacije država Centralnih sila: prvo Bugarske, zatim Turske i Austrougarske, i na kraju nemačkog Rajha u vreme kada su nemačke armije još čvrsto držale svoj front duboko na francuskoj i belgijskoj teritoriji.

Novopostavljeni glavni saveznički komandant, general Franše d'Epere, prihvatio je predlog Srba i srpski plan za veliku ofanzivu. Već početkom jula on je izdao prethodna naređenja da priprema za ofanzivu počnu odmah. Međutim, vlade i generalštabovi Italije i Velike Britanije, obavješteni o nameravanoj ofanzivi, energično su se suprotstavili bilo kakvom preduzimanju ofanzivnih operacija na Solunskom frontu.

Strahovali su da bi uspešne operacije iz pravca Soluna mogle da poremete njihove planove da za zelenim stolom zadovolje svoje egoističke planove na Balkanu. Suočeni sa njihovim otporom, francuska i srpska vlada su se dogovorile da se ipak pripreme planovi za veliku ofanzivu, da francuska vlada uveri saveznike da se pripreme vrše za lokalnu operaciju na srpskom frontu, radi poboljšanja položaja srpske vojske da bi se pre zime spustila u ravnicu i izbegla da još jednu zimu dočeka u surovim uslovima na Maglenskim planinama.

Vest o početku priprema za ofanzivu, srpski vojnici su dočekali sa

beskrajnim oduševljenjem.

Posle gotovo trogodišnjeg boravka u tuđini i u rovovima na pragu porobljene otadžbine, gde su okupatori tlačili neđužnu nejač i pljačkali njihova imanja, oni su dugo i sa neviđenom disciplinom čekali čas osvete. Istrajnost srpskih vojnika zadivila je čitav svet. Načelnik nemačke Vrhovne komande bez ustezanja je istakao da je "srpska vojska, koja se godina-borila izvan svoje zemlje, dala sjajan primer velike ljubavi prema otadžbini".

SPREMNI ZA NAJVEĆE PODVIGE

Pošto je sačuvala moralnu snagu i ojačana sa više od 20.000 jugoslovenskih boraca, od kojih su Srbi iz Austrougarske sačinjavali više od 80 odsto dobrovoljaca, svesna pravednosti svoje borbe, srpska vojska je bila spremna za najveće podvige.

Pred početak ofanzive, snage u ljudstvu su bile izjednačene. Bugari i Nemci, dakle, neprijatelji, imali su 626.000 ljudi, a saveznici 628.000. Saveznici su bili nadmoćniji jedino u artiljeriji i avijaciji, međutim pošto su bugarsko-nemačke snage bile kordonski razvučene bez jačih rezervi u pozadini, usvojen je srpski projekat za izvršenje proboja sa srpskog dela fronta, čija se osnovna ideja zasnivala na strategijskom iznenađenju neprijatelja.

Srpska vojska u okviru savezničkih snaga imala je šest pešadijskih divizija, jednu konjičku diviziju i dve francuske pešadijske divizije. Vrhovni komandant bio je regent Aleksandar Karadorđević, a načelnik štaba Vrhovne komande vojvoda Živojin Mišić. Na desnom krilu srpskog ras-

poreda nalazila se Druga armija (Šumadijska, Jugoslovenska i Timočka divizija), komandant vojvoda Stepa Stepanović, a na levom krilu Prva armija (Moravska, Drinska, Dunavska i Konjička divizija), komandant general Petar Bojović.

SREĆAN ŠTO JE POMOGAO

U istorijskim analima ostala je na istaknutom mestu zapisana i ova izjava

admirala Lakaza, komandanta francuske Sredozemne flote:

"Srbija se uzdigla među najveće nacije i čini mi cast što sam na obalama

Jadrana prikupio tu divnu vojsku, za koju je neprijatelj mislio da je zauvek uništena. Srećan sam što sam joj mogao pomoći da se

reorganizuje neverovatnom brzinom, da bih je potom prevezao na Solunski front, gde je ona zadala odlučujući smrtonosni udarac neprijateljskim armijama."

Prema opštem planu generala Franše d'Eperea, bilo je predviđeno da srpske trupe pređu u napad 15. septembra, 1. grupa francusko-grčkih divizija na Kožufu i britansko-grčke divizije u dolini Vardara i kod Dojrana tri dana kasnije, a francuska Istočna vojska na bitoljskom frontu, čak osam dana posle početka ofanzive. Mada su ti rokovi bili nepovoljni za ostvarivanje početnog uspeha, srpska Vrhovna komanda se posle oštre rasprave sa glavnim komandantom ipak saglasila sa tim planom, računajući na borbeni moral sopstvenih trupa. U naredbi Vrhovne komande za ofanzivu, pročitane u svim jedinicama 13. septembra uveče, između ostalog, se kaže:

"Svi komandanti, komandiri i vojnici treba da budu prožeti idejom: od brzine prodiranja zavisi ceo uspeh ofanzive. Ta brzina je u isto vreme i najbolja garancija protiv iznenađenja od strane neprijatelja, jer se njome postiže rastrojstvo neprijatelja i potpuna sloboda u našim dejstvima. Treba drsko prodirati bez počinka, do krajnjih granica ljudske i konjske snage". Naredba je završena rečima: "Junaci, napred u Otadžbinu!" mada je put u otadžbinu vodio kroz bodljikave žice, kroz čeličnu zavesu kuršuma i betonska utvrđenja neprijatelja, naredba vojvode Mišića, na koju se čekalo pune tri godine u tuđini, izazvala je ogromno oduševljenje kod svih vojnika i oficira.

U ranim jutarnjim casovima, 14. septembra, počela je snažna artiljerijska paljba po neprijateljskim položajima, koja je trajala puna 22 casa. Topovska rika i zaglušujuće eksplozije granata koje su razarale bugarske prepreke, zaklone i skloništa, stvarale su utisak "kao da se planine ljuljaju", kako je zapisano u dnevniku jednog od učesnika bitke.

Nikola Mrvić
(nastaviće se)